

Efnisorð

Ragna Steinarsdóttir

Efnisorð og skráningarstuðningur

18. okt. 2007

Svið fyrir efnisorð

600xx Mannanöfn

600xx + deilisvið t (titlar): Umfjöllun um höfundargreint verk

610x Stofnanir

611xx Ráðstefnur, sýningar, viðburðir

650 0 LC efnisorð

650 2 MESH efnisorð

650 4 Íslensk, stöðluð efnisorð

Svið fyrir efnisorð (frh.)

- 690 Efnisorð úr gamla Gegni – ekki lengur notað við skráningu
- (692 Efnisorð framhaldsskóla úr hliðargrunni)
- 693 Tillögur um ný efnisorð
- (696 Efnisorð náttúrufræðisafna – verða flutt)
- 651 0 LC landfræðiheiti
- 651 4 Íslensk og íslenskuð landfræðiheiti
- 630x Samræmdir titlar – Titlar sem efni

Eiginleg efnisorð

Svið sem nota má til lykunar:

- 650 4 Samþykkt efnisorð – AUT-hali í flettilista
- 693 Ósamþykkt efnisorð – enginn AUT-hali

Svið sem ekki má nota til lykunar:

- 690 Ekki notað lengur
- 692 Ekki heimilt
- 696 Ekki notað til lengur

Eiginleg efnisorð (frh.)

Vinna þarf úr ósamþykktum orðum og setja í nafnmyndaskrá sem samþykkt orð – 650 4

- Fyrst verður unnið úr 693, síðan 690

692 á ekki að sjást í Gegni

696 mun hverfa, vonandi fyrr en síðar

690 mun sjást í færslum um langa hríð enn

Vinnuumhverfi skrásetjara

Kerfisbundinn efnisorðalykill (KE) er lagður til grundvallar samþykktum heitum í Gegni. Hann er þó breyttur og Gegnir endurspeglar ekki þær breytingar:

- Í lyklinum eru orð sem ekki á að setja í 650 4
- Valorð vantar sem uppflettiorð í nafnmyndaskrá
- Vikorð hafa ranglega verið sett inn sem valorð
- Vikorðum í lyklinum hefur verið breytt í valorð í Gegni
- Ekki búið að virkja allar frávísanir í Gegni (UPD=N)

Eftir hverju eiga lykklarar að fara?

Val efnisorða – hvað má?

Vinnulag:

- Slá efnisorð inn í svið 650 4, fletta upp með F3
 - ef orðið er með AUT-hala er það sett í 650 4
 - ef í AUT-hala er 450 4 þarf að smella á “nánar”-hnappinn og sjá hvert valorðið er
 - ef orðið er án AUT-hala, en samt sem áður talið nauðsynlegt, fer það í 693
- Alltaf má nota og velja framyfir önnur þau efnisorð sem hafa í AUT-hala
 - UPD=Y
 - 150 4

Val efnisorða

- Efnisorð sem hafa 450 4 í AUT-hala er betra að forðast (ef UPD=N)
 - Slík orð má **alls ekki** setja í svið 650 4
 - Dæmi: Skotveiðar
 - Ef nauðsyn krefur má velja þau í svið 693
 - Aska (450 4) vísar í Gjóska, 4 færslur
 - Goshverir í prentuðum lykli, vísar í Hverir, 12 færslur
- Ekki er hægt að velja orð sem hafa 450 4 í AUT-hala ef UPD=Y
 - Þ.e. orð sem búið er að samþykkja sem vikorð
 - Þyngdarafli - Aðdráttarafli

Val efnisorða - vandamál

- Ekki er tryggt að þau orð sem hafa AUT-hala séu skv. *Kerfisbundnum efnisorðalykli* eða hafi verið samþykkt af efnisorðaráði
- Nafnmyndaskrá var byggð upp vélrænt úr bókfræðigrunni
 - Þangað slæddust orð sem ekki áttu þar heima, jafnvel vikorð í prentuðum lykli
 - Dæmi: Kennsluverkefni, Írónía (ekki í KE)

Val efnisorða - KE

- Í *Kerfisbundnum efnisorðalykli* er oft gefið leyfi til að nota þrengri heiti án þess að þau séu uppflettiorð í lyklinum. Í slíkum tilfellum þarf að móta valorð skv. reglum ÍST 90 og handbókum og setja í 650 4
 - Dæmi: Ípróttir “Nota má heiti annarra ípróttagreina sem valorð”
 - **Stangarstökk** og **Flugsund** á því að setja í svið 650 4 (þau eru til í 690 / 693)

Val efnisorða - KE

- Fletta þarf upp í *Kerfisbundnum efnisorðalykli* til að kanna hvort nota megi eða búa til þrengri heiti í 650 4
- Listi yfir breytingar á lyklinum er á vef Landskerfis: http://www.landskerfi.is/skjol/efnisord/ke3_abc_12042006.doc
 - Dæmi: Blökkumenn (breytt valorð, 1992-2001 Negrítar) VH Kynstofnar

Val efnisorða – AUT-halar

- Þrátt fyrir ýmsa vankanta er óhætt að styðjast við þau orð sem hafa 150 4 í AUT-hala og UPD=Y
- Verkefni framundan er að sníða þessa vankanta af, færa þau orð sem eru í KE í nafnmyndagrunn, taka AUT-hala af þeim sem ekki eiga þar heima, samþykkja ný orð og færa í nafnmyndagrunn
 - Efnisorðaráð samþykkir breytingar á lykli, vinna við nafnmyndagrunn er í höndum skrásetja Lbs-Hbs
 - Seinleg vinna, þarf oft að fara inn í margar færslur

Vinna efnisorðaráðs

- Verkefni efnisorðaráðs er m.a. að minnka víddarlyklun með því að samþykkja vikorð í KE sem eru í raun þrengri heiti (mörg eru til sem efnisorð í 690 / 693)
 - Dæmi: Rauðvín er vikorð við Vín (áfengi)
 - Búið að breyta í valorð í nafnmyndagrunni
 - Dæmi: Alaskaösp er vikorð við Aspir
 - Búið að breyta í valorð í nafnmyndagrunni
- Virkjun tilvísana (breyta UPN=N í UPD=Y) hefur í för með sér breytingar á efnisorðum í færslum

Dæmi um nýlega samþykkt orð

Heimastjórn

Íraksstríðið

Gróðurhúsalofttegundir

Stjórnmalapátttaka

Sjálfsmorðsárásir

Ferilskrár

Barnsmissir

Hljóðkerfisvitund

Áheit

Matstækni

Breytt valorð

Blökkumenn – var Negrítar

Málvitund – var Málfarsvitund

Aðgengi fatlaðra – var Ferlimál fatlaðra

Hjónavígslur – var Brúðkaup

Viðskiptaenska – var Verslunarenska

Val sviða fyrir efnisorð

- Val sviða fyrir efnisorð – skrá á MARC21 síðunni:
 - List of ambiguous headings
<http://www.loc.gov/marc/ambiguous-headings.html>
 - Tengill úr Handbók skrásetjara Gegnis
<http://hask.bok.hi.is/> undir gagnlegar vefslóðir

Landfræðiheiti – val sviðs

- Landfræðiheiti í *Kerfisbundnum efnisorðalykli* á að setja í 651 4 sem er sérstakt svið fyrir landfræðiheiti á íslensku
 - Ekki nota svið 650 4 þó svo orðið sé að finna í lyklinum
 - Lítið hefur verið unnið með landfræðiheiti og þau voru ekki flutt vélrænt í nafnmyndagrunn nema þeim fylgdi tilvísun (UPD=N)
 - Það eru því sjaldan AUT-halar í landfræðiheitum
 - Átak framundan...

Val landfræðiheita

Velja þarf heiti sem eru aðgreind með sviga fram yfir óaðgreind heiti – á ábyrgð skrásetjara að aðgreina heiti:

- Dæmi: Helgafell, Horn, Vín
- Skrá í *Landið þitt Ísland* góð heimild um landfræðiheiti sem þarfnast aðgreiningar
- Aðgreina eins þröngt og þarf – oft dugir ekki sýsla (Búrfell, Möðruvellir)
- Landaheiti – einnig stjórnsýsluheiti í 110 / 710 – Ísland, Danmörk

Efnisorðagjöf

- Velja eins þröngt heiti og efnið gefur tilefni til
- Forðast að nota víðari og þrengri heiti saman ef ekki er þörf á vegna tengsla við önnur efnisorð í færslu
 - 20% viðmið – bakvið hvert efnisorð þarf að vera ca 20% af efni heimildar
- Forðast samheitalyklun
- Varast titlalyklun
- Ekki gefa efnisorð nema vera fær um það!

Nafnmyndastjórnun

Fer fram með tvennum hætti:

- Í gegnum nafnmyndaskrá
 - Samþykktar nafnmyndir auðkenndar og vísað frá myndum sem ekki eru notaðar þannig að ekki er hægt að velja þær – AUT-halinn og 1xx
 - Tilvísanir eru gerðar í nafnmyndaskrá
- Í gegnum höfðalista
 - Áhersla á að sækja nafnmyndir með F3
 - Hægt er að sameina nafnmyndir í höfðalista (skrásetjarar Lbs-Hbs og meðlimir skráningarráðs)

Þættir nafnmyndaskrár

Í nafnmyndaskrá eru samþykktar, staðlaðar nafnmyndir

- Mannanöfn
- Stofnanir
- Efnisorð
- Landfræðiheiti
- Samræmdir titlar
- (Ráðstefnur, sýningar)

Nafnmyndastjórnun

- Ný nafnmyndaskrá Gegnis des. 2005
 - Öflugt stjórnæki
 - Tilvísanir leiðbeina bæði notendum og skrásetjum og auka samræmi
- Innihald nafnmyndaskrár m.a.
 - Mannanöfn – tilvísanir úr Gegni
 - Efnisorð – tilvísanir úr Feng þar sem *Kerfisbundinn efnisorðalykill* var notaður
- Aðeins starfmenn Lbs-Hbs vinna í nafnmyndagrunni
 - Breytingatillögur sendar á gegnir.is eða efnisorðaráð
 - Vikulegir listar frá Landskerfi yfir nýjar nafnmyndir

Svið í nafnmyndaskrá

1xx Valorð

4xx Vikorð (sjá tilv.)

5xx Skyld heiti (sjá einnig tilv.)

670 Heimild fyrir heitinu – hvar það birtist

Sést ekki nema í nafnmyndagrunni

680 Athugasemd

Birtist í leitarþætti starfsmanna og vonandi seinna á gegnir.is

Tenging bókfræðigrunns við nafnmyndaskrá

- Sést í leitarþætti starfsmannaaðgangs
 - í “efnisorð öll” og “höfundar” (AUT-halarnir frægu)
 - þegar sótt er með F3 úr skráningarþætti
- "Nánar"-glugginn gefur upplýsingar um tengsl
 - ekki þó skyld heiti efnisorða og 670 sviðið
 - Dulfræði í nafnmynda- og bókfræðigrunni
- Einu tengslin við nafnmyndaskrá sem sjást á Gegnir.is eru “sjá” tilvísanir höfunda
 - Feneyjatvíæringurinn sem höfuð
 - Feneyjatvíæringurinn sem efni

Nafnmyndastjórnun

- Mikilvægt að aðgreina heiti vegna þess að Gegnir er almenn skrá sem tekur til allra fræðasviða
 - Aðgreining oftast nánari skýring innan sviga

Lykilatriði:

- Eitt hugtak – eitt heiti (efnisorð, landfræðiheiti)
Dæmi: Framburður, Vín, Horn
- Einn einstaklingur – ein nafnmynd
 - (með undantekningum...)
- Stofnanir breytast -> nafn breytist
 - fleiri nafnmyndir hugsanlegar – með tengslum

Stofnanir

Lítið hefur verið unnið með stofnanir – oft erfitt að velja rétta nafnmynd

Atriði til að hafa í huga þegar nafnmyndir eru sóttar eða nýjar búnar til:

- Auðkenna stofnanir ef þarf
 - ekki með rekstrarformi (ehf.), (ltd.) því það getur breyst, nota frekar (fyrirtæki), (verslun) o.s.frv.
- Nota á yfirheiti + þrengstu einingu ef hægt er, sleppa millieiningu
 - Háskóli Íslands. Rannsóknasetur um smáríki
 - Ekki: Háskóli Íslands. Alþjóðamálastofnun. Rannsóknasetur um smáríki

Mannanöfn

Þegar ný nafnmynd er búin til þarf skrásetjari sem leggur hana inn að láta ártal eða auðkenni fylgja með

Komast eftir nafni á bakvið dulnefni ef hægt er

- Þjóðskrá er aðgengileg úr útlánþætti Gagnis
- Símaskrá
- gardur.is
- Íslendingabók
- Uppflettirit